

Váltsunk már perspektívát!

Egyház és teológia – másképp

A keresztény egyházak elveszítették vallási monopóliumukat. Akárcsak az első századokban, versenyben állnak számos vallással, vallási és ezoterikus csoporttal és világnézettel, mert a nem-keresztény világ, akárcsak egykor, ma sem vallástalan világ.

Az egyházak hagyták, hogy központi illetékességeik dolgában mások megelőzzék őket. Az emberek lelkével és az emberekhez intézett beszéddel való bánásmód olyanira professzionálissá vált az egyházon kívül, hogy a lelképásztorkodás és a prédikálás sok fáradozása ma dilettánsnak tűnik.

Hitelességüket illetően az egyházak már nem hivatkozhatnak intézményeik és hivatalaik teológiai megalapozására. A társadalom különböző környezetekre esett szét, s ez megnehezíti az e környezetek határain átnyúló megértést. Ezzel folytatólagosan veszendőbe megy a nyilvánosság tere (az egyházak számára is). Ma az egyes emberek hitelessége számít, és az a légkör, amit mindenkori környezetükben megteremtnek.

Az egyházi rutin ellentmondásban áll ezzel a megváltozott helyzettel. Az egyházi szokások és struktúrák csak kullognak a gyorsan változó folyamatok mögött. Ezért *radikális perspektíva-váltásra* van szükség az egyes problematikus területeken.

Az *egyházaktól távol állókkal* való bánásmód különleges nehézséget okoz azoknak, akik keresztény környezetben nőttek fel, mivel idegennek, sőt fenyegetőnek érzik azokat, akik „nem tartoznak közéjük”. A *perspektíva-váltás* itt azt jelenti, hogy az egyházaktól távol állókat ne tekintjük többé egykori keresztényeknek, akkor sem, ha meg vannak keresztelve, és keresztény múltjuk van. Nem szakadár „már-nem-keresztényekről” van szó, hanem talán lehetséges „még-nem-keresztényekről”, olyan emberekről, akik – bárkik legyenek is, és bármit higgyenek is – a megbízhatóság és a bizalom terét keresik. Az embereknek van szükségük arra, hogy „megmentsék” őket, nem Istennek vagy az igazságnak.

A *prédikációk vidéke* gyakran lapos, és moralizálással vagy dogmatikai formulákkal „gyalulja le” az evangéliumot. A *perspektíva-váltás* itt ebben állna: értelmezési erő-

szítéseket téve, úgy fordítjuk le Jézus üzenetét, hogy az egyházaktól távol állókat éppúgy megszólítsa, mint a „bennfenteseket”, akiknek nem-keresztények körében kell megélniük és igazolniuk a hitet.

A *hiteles lelképásztorkodásnak* semmi köze a kioktatáshoz vagy a gyámködöshöz. Az e területen végrehajtandó *perspektíva-váltás* azt követeli, hogy professzionális tartózkodással először is hallgassák meg, és kérdezzék az embereket. Ha manapság látványos és vonzó lehet valami a kereszténységben, akkor elsősorban nem a „tanítás”, hanem az, hogy olyan környezetet teremtsen, amelyben meg lehet tapasztalni Isten emberszeretetét.

A *piaci túlekedésben* láthatatlannak maradni – nem keresztény erény. Az egyházi szerénység igen gyakran abból fakad, hogy az érintettek képtelenek öntudatosan mozogni a vallási csoportosulások pluralista mezején. A *perspektíva-váltás* itt azt jelenti: Olyan öntudatos fellépés, amelynek nincs szüksége arra, hogy általánosságban ördöginek minősítse az új fejleményeket. Aki ragaszkodik az egykori monopóliumokhoz, az nem tud megszabadulni attól a hamis alternatívától, hogy vagy elhárítja a nem-keresztény világot, vagy alkalmazkodik hozzá.

A *teológiai fakultások* egyes tárgyainak rendje még a monopóliumok korszakának felel meg, s a képzést a Tudós Társaság célszabályai, illetve a hallgatók számára szükséges továbbadási illetékesség közötti feszültség jellemzi. A *perspektíva-váltás* megköveteli, hogy határozottan súlyt fektessenek a szociális és kommunikatív hozzáértés elsajátítására, aminek szükségképpen azt is kell eredményeznie, hogy a tanulmányi reform során más súlyt kapnak az egyes tárgyak.

A megváltozott feltételek megváltoztatják a szerepeket is. A papok hirtelen kerülnek vezető állásba. Hol szerzik meg a vezetés, a feladat-átadás és a csoportos munkálkodás képességét? Az egyházi hivatalt betöltő személyeknek teológiai képzésben nem részesült és nem egyháziilag szocializált *munkatársak csoportjával* kellene körülvenniük magukat, hogy azok bevigyék az egyház belső terébe a világot hasznos áramlatait.

Susanne Heine

Forrás: Publik-Forum, 2005/15

A Szerző a gyakorlati teológia professzora Bécsben.

Áttörés az ökumenében?

A különvált egyházak és az eucharisztia

Új lendületet ad-e a megfeneklett ökumenikus párbeszédnek az a teológiai kutatási program, amelyet most fejeztek be a münsteri egyetemen? Remélhetőleg. A száraz cím – Úrvacsora és csoportidentitás – mögött ugyanis olyan, társadalomtörténetileg és szentírás-tudományilag megalapozott kutatás rejlik, amely izgalmas eredményeket hozott. Világosabbá válik a dolog jelentősége, ha szemünk elé állítjuk az ökumené jelenlegi állását:

A keresztények szétváltak. A protestánsok az úrvacsorát ünneplik, a katolikusok az eucharisziát. Közben mindkét felekezet közös eredetre hivatko-

zik: arra, ahogyan az első keresztények ünnepelték az Úr utolsó vacsoráját. De nem gyűlnek össze – legalábbis hivatalosan nem. Állítólag még túlságosan nagyok a teológiai különbségek. Azt mondják, csak akkor ünnepelehetik majd a közösséget, ha tisztázták a még nyitott teológiai kérdéseket. Mind a két fél ragaszkodik a maga identitásához, amely az utolsó vacsora ünneplésében is kifejeződik, sőt éppen abban igazán. Sok keresztény követelését, hogy legyen közös eucharisztikus ünneplés, mindenekelőtt katolikus részről utasítják el változtatlanul mereven.

A münsteri egyetem szentírás-tudományi kutatásainak központi és – a

lehetséges következményeket tekintve – provokatív eredménye a következő: Az első keresztények körében az utolsó vacsora ünneplésének nem csupán egyetlen formája létezett, hanem kezdettől fogva különböző formákat alkalmaztak. A forma mindenkor kialakításáról kezdettől vitztak egymással. Szabad-e az Úr vacsoráját ünnepelni, és közben – mint az antióchiai közösségben – egyszerűen félretolni a zsidó tisztasági előírásokat, annak érdekében, hogy az ún. pogánykeresztények számára megkönnyítsék a részvételt? A közösség úgy találta: igen – ellentétben a jeruzsálemi közösséggel, amely minde-

nekelőtt zsidókeresztényekből állt, és az átöröklött előírásokhoz igazodott. „Az Úr vacsorája körüli antiochiai vita óta az őskereszténységben az úrvacsora ünneplésének két különböző típusa létezett”, vonta le a következőt *Martin Ebner* katolikus újszövegszerkesztő, aki a Német Kutatási Közöség által támogatott müncheni programot vezette. „Egyesek figyelembe vették a zsidó étkezési előírásokat, mások nem; mindkét álláspontot jól megalapozták.”

Annyi biztos: Az első keresztények szembeültek a társadalmi feltevésekkel – és ezeknek megfelelően különféle módon formálták meg az Úr vacsorájának ünneplését. Ily módon mindenkor jellegzetes identitású csoportként jelentek meg, szabadon fogalmazva ezzel a mottóval: Mondd meg, kívül eszel együtt, és megmondom, ki vagy! A Jézusba vetett közös hit alapján kölcsönösen elfogadták e különböző formákat, vagyis egység volt a sokféleségben.

Tekintettel erre a tényállásra, *Hubert Wolf* egyháztörténész így fogalmazta meg a döntő kérdést: „Hogyan bánjunk teológiailag azzal a szentírás-tudományi ténnyel, amely nyomtatottan megkérdőjelezi a jelenlegi egyházi tanítást és gyakorlatot?” Mindenesetre történelmi távlatból elfogadhatatlan a hivatalos katolikus egyházi álláspont, amely szerint az úrvacsorának csak egyetlen modellje létezik, és létezhet. Következmények nélkül maradjon-e az egyháztörténelemmel való foglalkozás?

Hubert Wolf kollégája, *Martin Ebner* azt kérdezi, nem lehet-e a reformáció úrvacsorai gyakorlatát is az úrvacsorák e legitím sokféleségének kifejeződéseként szemlélni, s ezzel katolikus részről elismerni. Miért kellene feltétlenül az egyházi egység megtörésének tekinteni a reformatori mozgalom elválását a pápai egyháztól? Miért ne lehetne olyan új jellegzetesség kialakításaként értékelni, amelyet új társadalmi kérdéscsoportok váltottak ki? Tekintettel a kezdeti sokféleségre, miért ne lennének tehát lehetségesek ma is különféle úrvacsora-ünneplési formák, főként ha figyelembe vesszük, hogy az egyházak most kölcsönösen elismerték a kereszténységet mint a felekezetek közös alapját? (Ld. a keretes jegyzetet!)

Martin Ebner még tovább megy: ő abban, hogy a berlini Ökumenikus Nagygyűlésen heves vita folyt a közös úrvacsoráról, annak a jelét látja, hogy „széttöredezőben van az egyol-

dalúan felekezetiileg meghatározott keresztény csoportidentitás, és kezd beérni egy olyan új identitás, amelynek középpontjában a különböző jellegzetességű hagyományok kölcsönös elismerése áll”. Egyetértően csatlakozott hozzá *Karl Gabriel*, a müncheni egyetem Keresztény Társadalomtudományi Intézetének igazgatója. Az ő véleménye szerint ökumenikus problémái csak az egyházvezetésnek vannak, az ugyanis azon van, hogy megőrizze hatalmát és az egy-

2007. április 29-én a magdeburgi dómban a Német Evangélikus Egyház és Német Püspöki Konferencia, továbbá ortodox és régi keleti egyházak, valamint szabadegyházak először írtak alá formális nyilatkozatot arról, hogy kölcsönösen elismerik egymás kereszténységét. Ezt négyéves tanácskozási folyamat előzte meg, s az vezetett a most aláírt, 17 soros „keresztelés-elismerési nyilatkozathoz”. E folyamatot *Walter Kasper* bíboros, a Keresztény Egység Pápai Tanácsának elnöke kezdeményezte 2002 májusában. Néhány szabadegyház nem adta hozzájárulását a nyilatkozathoz.

házi struktúrát. A tudós abban látná a probléma megoldását, ha a mai keresztényeknek – visszaemlékezve az eredeti formák sokféleségére – megengednék, hogy „többszörös csoportidentitásuk” legyen: „Egy olyan társadalomban, amelyben az emberek egyébként sem alakíthatják már ki saját identitásukat anélkül, hogy fel ne dolgoznák többszörös identitásukat, fontos lesz, hogy a felekezeti identitás megélt formáit összekapcsolják a közös keresztény identitással.” Majd tömören így fogalmaz: „Az Úr vacsorájának ünneplésében tükröződnie kell a keresztények többszörös csoportidentitásának.” Tehát: Végre a közös keresztény hit legitím kifejezésformáinak kell tekinteni az úrvacsorát és az eucharisziát – különös tekintettel arra, hogy a Biblia szerint a kenyértörés teremti meg a jézusi szellemű közösséget, és nem megfordítva, vagyis *nem* arról van szó, hogy csak a közös hit jogosít fel az emlékező lakomán való részvételre.

Egy valami azonban mindenképp vonatkozik az Úr vacsorája ünneplésének minden formájára, függetlenül attól, hogy protestáns úrvacsoráról, katolikus eucharisziáról vagy ökumenikus asztalközösségről van-e szó: Jézus szellemének megfelelően, egy „ellenvilágot” kellene felmutatniuk. Az első keresztények együtt ettek és ittak, megvitatták az aktuális problémákat, és egyúttal megünnepelték annak a Jézusnak a halálát és feltámadását, akinek a szavait és tetteit saját életük felszabadító zsinórmértékének tekintették. Úrvacsorájuk azonban

különbözött az akkori társadalmak vendégségeitől. Az őskeresztények mindenkit meghívtak kerek asztalukhoz: szegényeket és gazdagokat, egészségeseket és betegeket, öregeket és fiatalokat. Az erszény vastagságának és a társadalmi tekintélynek nem volt szabad szerepet játszania. A keresztények ily módon ellentétes álláspontot fogalmaztak meg azzal a társadalommal szemben, amelyben éltek, amabban ugyanis a társadalmi osztályok rendszerint csak saját körükben rendeztek vendégséget. *Hubert Wolf* így írja le a kereszténység megkülönböztető jegyét: „A Jézus körül gyülekező csoport identitását és stabilitását döntően azok a közös étkezések határozzák meg (beleértve az Úr vacsorájának ünneplését is), amelyekre nézve éppen az a mértékadó, hogy nincsenek elitista bebocsátási feltételek és drága belépőjegyek, nincs száz százalékig közös hitvallás, nincs szigorúan egységes érték- és normaszabvány; ide éppen a kiközösítettek és a 'társadalmi értelemben' betegeket hívják meg.” *Martin Ebner* pedig megállapítja: „Úrvacsorájukon a keresztények valamiféle ellentársadalmat valósítanak meg.”

Ennek az „ellenvilágnak” – teljesen Jézus szellemében – azt kell világossá tennie, hogy Isten előtt minden ember egyenlő, és ezért a társadalmi kiközösítések ellentmondanak Isten akaratának. A keresztények úrvacsorái „állandó provokációt” jelentettek, mivel a közös étkezések során átlépték a vallási és társadalmi határokat, mondja *Ebner*. Így követték Jézust, aki ismételtelen olyan emberekkel evett együtt, akiket általában senki nem hívott meg a közös asztalhoz.

Ezért ma mind a protestáns, mind a katolikus keresztényeknek önkritikusan meg kell kérdeznük, hogy úrvacsora-ünneplésük mennyiben teszi magáévá az őket körülvevő társadalom problémáit, és – Jézus étkezési gyakorlatának „lefordításaként” – hozzásegíti-e az embereket ahhoz, hogy a nagyobb társadalmi és kulturális integráció iránti vágyuk valamelyest jobban valósággá váljék. Az egyházközségi/gyülekezeti istentiszteletek miliójének határozott beszűkülése súlyos kérdéseket vet föl...

Azt, hogy a keresztények már korán kényelmetlen kihívásnak élték meg egy „ellenvilág” felmutatását, szintén a kezdetekre vetett pillantás mutatja meg: a korinthusi közösség például igen hamar ismét felállította a sorompót a jómódúak és a szegények között az Úr vacsorájának ünneplésekor. *Pál* hevesen tiltakozott ez ellen. Ez a politikai-teológiai tüske megmarad.

Hartmut Meesmann

Forrás: Publik-Forum, 2007/9